

ГАЛЬЧИНСЬКИЙ В.Л.

**О.Ф. ФЕДОРОВ-ОРГАНІЗАТОР ПІДПІЛЬНО-ДИВЕРСІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРНІГІВСЬКО-ВОЛИНСЬКОГО
ПАРТИЗАНСЬКОГО З'ЄДНАННЯ ПРОТИ НАЦИСТСЬКИХ
ОКУПАНТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ВОЛИНИ ТА ПОЛІССЯ У 1943 РОЦІ**

У статті досліджується особливість тактики та стратегії диверсійної діяльності мінерів Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання під керівництвом О.Ф. Федорова в роки Великої Вітчизняної війни на Ковельському залізничному вузлі. Розкриваються причини успішної боротьби партизан-федорівців проти ворогів.

Під час нацистської окупації України у роки Великої Вітчизняної війни особливе місце в боротьбі з німецькими загарбниками займало радянське партизанське підпілля. Одним з найбільш відомих керівників радянського Руху Опору проти нацистських окупантів був Олексій Федорович Федоров. Він належав до тих керівників спротиву, які перетворювали розрізнені партизанські групи та загони в об'єднаний суб'єкт боротьби проти ворога.

Після півторарічної боротьби проти нацистських окупантів на території Чернігівщини, а також на суміжних територіях РРФСР та БРСР, 2 березня 1943 року Олексій Федоров отримав наказ начальника Українського штабу партизанського руху Тимофія Строкача "Про передислокацію командира об'єднаного партизанського загону Героя Радянського Союзу Федорова, комісара загону т. Дружиніна та передислокації загонів на Правобережну Україну". У цьому наказі зазначалось: "Загонам Федорова, що знаходяться на шляху прямування із Чернігівської у Волинську область, чисельністю 2200 осіб вивести з ладу залізничні вузли Ковель-Луцьк-Буськ, для чого: знищити 5 залізничних мостів: а) через річку Стир на залізниці Ковель-Ківерці; б) через річку Тур'я на залізниці Ковель-Камінь-Каширський; в) через річку Стохід на залізниці Ковель-Сарни; г) через річку Вижва на залізниці Ковель-Брест-Литовськ; д) через річку Тур'я на залізниці Ковель-Володимир-Волинський. Вивести з ладу залізничну лінію Рожище-Луцьк, для чого: підірвати міст через річку Стир..." [1, арк.25]. Крім того, вже після прибуття на територію Волинської області з'єднанням Олексія Федорова наказувалось: "а) організувати систематичні аварії поїздів на залізничних магістралях Брест-Ковель-Луцьк та Холм-Ковель та знищити живу силу та техніку ворога на шосейній дорозі Брест-Ковель; б) встановити зв'язок з партизанськими загонами, які діють на території Волинської області; для цього організувати висилку розвідгруп та одинаків..." [2, с.88-89]. 11 березня 1943 року, виконуючи наказ УШПР, з'єднання Олексія Федорова вирушило в рейд на Правобережну Україну [3].

Після того, як Олексій Федоров разом зі своїми підлеглими подолав десятки кілометрів, він 7 квітня 1943 року зустрівся з командиром іншого партизанського з'єднання Сидором Ковпаком в селі Аревичі [4, с.25]. Згодом

після цієї зустрічі партизани-федорівці за наказом свого командира разом з партизанами зі з'єднання Сидора Ковпака здійснили важливу бойову операцію щодо ліквідації ворожої річкової флотилії на Прип'яті в районі сіл Кожушки-Аревичі [4, с.25]. Причиною цього зіткнення було те, що німці надіслали з Мозира бронекатери та баржі з живою силою та озброєнням, прагнучи очистити від партизан прибережні населені пункти. Та партизани зі з'єднання О.Ф.Федорова 13 квітня 1943 року, як від них і вимагалось, напали на судно річкової флотилії окупантів на річці Прип'ять. Раптово відкривши масований вогонь зі снарядів, мінометів та автоматичної зброї, народні месники потопили 3 ворожі пароплави, 8 бронекатерів, 5 барж та 1 моторний човен, вбили 330 фашистів [5, с.100].

Завершивши довгий рейд з Чернігівщини на Волинь, з'єднання О.Ф.Федорова разом з двадцятьма підпільними загонами створило партизанський край в межиріччі Стиру та Стоходу [6, с.170]. 28-29 травня 1943 року Олексій Федорович взяв участь в нараді командирів та комісарів партизанських з'єднань під керівництвом секретаря ЦК КП(б)У Д.С.Коротченка, яка пройшла на березі річки Уборть. На цій нараді були конкретизовані та уточнені бойові завдання партизанського з'єднання О.Ф.Федорова. Було вирішено паралізувати роботу Ковельського залізничного вузла. Тепер мова вже йшла не про дві лінії, які проходили через Ковель, а про увесь залізничний вузол, а сама операція, яку мало здійснити Чернігівсько-Волинське партизанське з'єднання О.Ф.Федорова (це звання воно отримало у квітні 1943 року), стала неофіційно називатись "Ковельський вузол" [7, с.265].

Оскільки залізничні колії від Ковеля розтягувались до міст Рівного, Сарн, Володимира-Волинського, Бреста, Пінська та Холму, тому вивести їх з ладу означало зірвати для окупантів можливість постачати зброю та боєприпаси на різні ділянки фронту. У зв'язку з цим, Український штаб партизанського руху, добре розуміючи складність цього завдання, виділив з'єднанню О.Федорова 4 тонни вибухівки напередодні початку диверсійної діяльності на Ковельському залізничному вузлі. Вантажі, про отримання яких Олексій Федорович домовився ще під час перебування у Москві в січні-лютому 1943 року, стали прибувати на партизанський аеродром. Серед надісланих вантажів були автомати, протитанкові рушниці, спеціальні гвинтівки з насадками для безшумної стрілянини, кулемети, міномети та легкі гармати, патрони, бойові снаряди, обмундирування та спорядження [там само]. У червні 1943 року до з'єднання Олексія Федорова з "Великої землі" було направлено 350 мін уповільненої дії [8, арк.259]. Перед виходом на блокування Ковельського вузла Чернігівсько-Волинське партизанське з'єднання отримало 4 тонни вибухівки та 500 нових автоматичних мін уповільненої дії та 1500 механічних мін [9, с.115].

З метою централізації радянського Руху Опору проти окупантів у районах діяльності партизан-федорівців, на базі партизанського з'єднання О. Федорова 2 червня 1943 року було створено Волинський підпільний обком КП(б)У [10, с.55]. Його очолив сам О.Ф.Федоров, зайнявши посаду першого секретаря. Обком мав діяти на базі Волинського партизанського з'єднання. Після того, як рішенням ЦК КП(б)У від 23 червня 1943 року бюро підпільного

Волинського обкому партії було затверджене, Олексій Федоров зібрав його членів на засідання. На ньому було прийнято рішення відкрити коротко-термінові курси. Партизани з'єднання охрестили ці курси "лісовою академією". Начальником курсів став старший лейтенант Олексій Семенович Єгоров, заступник командира з'єднання з диверсійної роботи. Заняття проходили на невеликій галявині, на якій була викладена ділянка залізниці зі справжніми шпалами та рейками. Тут майбутні підрильники вчилися готувати, встановлювати та маскувати міни. Після закінчення курсів комісія на чолі з командиром з'єднання О.Ф.Федоровим приймала у випускників іспит. Усього протягом 1943 року в з'єднанні О.Ф.Федорова було підготовлено 312 підрильників. У кожному загоні з'єднання було створено свій підрильний взвод [7, с.265-266].

30 червня 1943 року Олексій Федоров видав наказ. У наказі від його підлеглих вимагалось: "1. Замінювати мінами уповільненої дії ділянку залізничної дороги Ковель-Рівне в районі Ніверін-Клевань. Міни закласти терміном дії до 2 місяців. 2. Організувати аварії поїздів з обстрілом, знищенням живої сили і техніки ворога. Захопити і зруйнувати не менше 4 поїздів з озброєнням та харчами. 3. Організувати на шосе Луцьк-Рівне засади з обов'язковим мінуванням ділянок доріг з метою ліквідації автотранспорту. 4. Виявити та встановити зв'язок з місцевими партизанськими загонами, надаючи їм допомогу, і спрямувати їх роботу на активну боротьбу з німецькими окупантами. 5. Виділити невеликі групи перевірених партизан для організації з кращих людей місцевого населення нових диверсійних груп та партизанських загонів..." [11, с.487].

Для виконання наказу свого командира на початку липня 1943 року Чернігівсько-Волинське партизанське з'єднання зупинилось у 80 кілометрах від Ковеля, у лісі неподалік села Лобного. Тут Олексій Федоров наказав облаштувати табір. Поки рили землянки, у підрильних взводах йшла напружена робота: відбирали підривачів, готували міни та інші приналежності, необхідні для диверсій на Ковельському залізничному вузлі [7, с.266]. З метою ефективної боротьби на комунікаціях ворога, О.Ф.Федоров вимагав від своїх підлеглих у кожному батальйоні з'єднання підготувати групи нових кваліфікованих диверсантів, досконало оволодіти зброєю та вдало застосовувати її в бою, економити боєприпаси, навчитись маскуватись, діяти раптово та миттєво [12, арк.220].

Що стосується самої тактики ведення диверсійної боротьби проти німецьких окупантів, то командир Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання негативно ставився до наказу ЦШПР при Ставці ВГК "Про партизанську рейкову війну на комунікаціях ворога", який був виданий у середині липня 1943 року. Зміст цього документа полягав у тому, що увагу диверсійної діяльності партизанів пропонувалося перенести не на підриві ешелонів, а на руйнуванні в будь-який спосіб залізничної колії і на якомога більшій площі. Натомість, О.Ф.Федоров та мінери-підрильники його з'єднання надавали перевагу саме масовому застосуванню протипоїзних мін уповільненої дії. Причиною цього було те, що, по-перше, залізничні комунікації німців в Україні не були достатньо розгалужені і проходили в основному по лісостеповій та степовій зонах. По-друге, "рейкова війна"

вимагала значних витрат вибухівки, в якій партизани України відчували постійний дефіцит [13, с.227]. Подальші ефективні диверсійні дії підпільників Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання підтвердили правильність позиції О.Ф.Федорова з цього приводу, оскільки роботу залізничного транспорту порушували ушкодження поїздів, вибухи мостів, знищення локомотивів, а не масові підриви рейок у тупиках та на запасних коліях. Операція "Рейкова війна", яка проводилась як типова радянська кампанія (хто більше підірве рейок і хто першим відрпортує) була недостатньо продумана. Її організатори явно не врахували того, що в тилу групи армій "Центр" німці не експлуатували 53,5 відсотка ділянок залізниць. Через відсутність єдиного плану дій, нестачу у партизан мінно-вибухових засобів, розрізненість в діях партизанських формувань, заходів "рейкової війни" було зовсім недостатньо для ефективної боротьби з окупантами [14, с.227-228].

У з'єднанні О.Ф.Федорова особливість діяльності мінерів на дорогах Ковельського залізничного вузла полягала у тому, що за диверсійними групами батальйонів з'єднання закріплювались конкретні ділянки залізничної смуги [15, с.67]. Зокрема, перший батальйон під командуванням Героя Радянського Союзу Г.В.Балицького (411 чоловік) базувався в районі села Берестяне Цуманського району. Він діяв на лінії Ковель-Рівне. Третій батальйон, очолюваний П.А.Марковим (375 осіб), розпочав бойові операції в Шацькому районі, на залізниці Ковель-Холм.

П'ятий батальйон, яким командував М.М.Ніколаєнко (264 людини), взяв під свій контроль лінії Ковель-Володимир-Волинський у районі села Мосир Любомльського району Волинської області. На залізниці Ковель-Брест і по лінії шосейної дороги почали діяти загони імені Богуна, імені Чапаєва, другий загін імені Щорса, а на залізниці Ковель-Сарни - перший загін імені Щорса та частина диверсійної роти штабу з'єднання; друга частина і кавалерійський ескадрон діяли на залізниці Брест-Пінськ [16, с.122]. У випадку загрози основним силам з'єднання ці батальйони здійснювали удари по тилах карателів [15, с.67].

В Чернігівсько-Волинському партизанському з'єднанні заступники командирів батальйонів з диверсійної роботи розробляли плани мінування, намалювали місця закладання мін, організували групи та видавали кожній з цих груп міни з різним терміном дії. Під час проведення операції щодо мінування ворожих комунікацій відразу ж закладалося від 12 до 30 мін, тобто створювались так звані полоси мінування. Диверсійні групи з'єднання зобов'язані були, встановивши міни, прослідкувати вранці наступного дня, чи не були помічені міни охороною, залишити розвідників та повідомити про ситуацію. Крім того, окремі групи слідкували за результатами мінування і допомагали партизанам зі з'єднання О.Ф.Федорова мінувати залізничну колію, у випадку, якщо ворожим ешелонам все-таки вдавалось проїжджати повз міни неушкодженими [8, арк.259-260].

Намагаючись нейтралізувати диверсійну діяльність партизан-федорівців, німецьке командування стало залучати до пошуків мін породистих собак-шукачів, яких спеціально видресировали на запах толу. Але ці охоронні заходи не дали бажаних результатів. Оскільки партизани Чернігівсько-Волинського з'єднання посипали підходи до закопаної міни нюхальним

тютюном, то собаки-шукачі від запаху тютюну виходили з ладу [17, с.642].

Завдяки існуванню розвідки батальйону в з'єднанні О.Ф.Федорова, воно постійно поповнювалось за рахунок місцевих жителів. Диверсійні групи мали своїх провідників та розвідників з числа тутешніх залізничників [8, арк.259-260]. На групи самооборони, які створювались з мешканців навколишніх сіл та містечок, було покладено завдання забезпечити безпеку жителів сотень населених пунктів в партизанських краях та самих народних месників від можливого знищення їх з боку каральних сил нацистських окупантів. Завдяки діяльності груп самооборони основні сили Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання змогли повністю зосередитись на бойовій та диверсійній діяльності [15, с.67]. У зв'язку з тим, що батальйони партизанського з'єднання О.Ф.Федорова, перекриваючи лінії Ковельського залізничного вузла, розташовувались в різних кінцях області, О.Ф.Федоров вимагав від командирів та комісарів загонів організувати конспіративні квартири та підтримувати регулярний зв'язок з підпільниками в районі, де вони діяли. У зв'язку з цим нововведенням система підпільного зв'язку в Чернігівсько-Волинському партизанському з'єднанні спростилась, оскільки кожен батальйон почав користуватись власною рацією [7, с.268].

Ще однією з причин ефективної диверсійної діяльності партизан-федорівців у 1943 році було й те, що на якісно новий і більш високий рівень було піднято засоби зв'язку УШПР та збільшилось виробництво спеціальних партизанських радіостанцій. Сам О.Ф.Федоров згодом так оцінював значення радіозв'язку: "Всі ми, від командира до рядового партизана, розуміли, що в сучасній війні без радіозв'язку партизанський загін якщо не загине, то буде нести жалюгідне існування. Нам були потрібні керівні вказівки та інформація про стан справ, була потрібна підтримка Великої землі, ми бажали постійно відчувати, що дії наші узгоджені з діями Червоної Армії, що ми боремось плече в плече з усім радянським народом" [18, с.69]. Усього станом на 20 липня 1943 року з'єднанню О.Ф. Федорова УШПР надіслав 11 радіостанцій [18, с.70].

З метою покращання результативності диверсійної діяльності своїх підпільників 28 липня 1943 року Олексій Федоров видав наказ. У тексті наказу вимагалось: "Скласти три основні диверсійні групи для мінування залізниці Ковель- Брест, щоб з 29 липня 1943 року цією дорогою не пройшов жоден ешелон ворога. Мінування залізничної колії проводити дрібними групами по 7-8 осіб, щоденно направляючи на дорогу 6-7 груп одночасно. Причому на кожній ділянці мати одну або дві чергові міни" [19, арк. 22-23]. На виконання цього та попередніх наказів свого командира у розпал Курської битви - з 7 липня до 10 серпня 1943 року - диверсійні групи з'єднання О.Ф.Федорова підірвали 123 ворожі ешелони [20, с.379]. Попри усі запобіжні заходи гітлерівців, під час наступу радянських військ влітку 1943 року партизанам-федорівцям вдалось надовго паралізувати рух на Ковельському залізничному вузлі [20, с.379]. Масове пущення під укіс німецьких поїздів партизанами зі з'єднання О.Ф.Федорова у розпал Курської битви значно обмежило окупантам можливість перевозити зброю та боєприпаси на Східний фронт і серйозно допомогло Червоній Армії виграти битву на Курській дузі. Влітку 1943 року партизани зі з'єднання Олексія Федорова

здійснили також диверсію на річці Прип'ять за допомогою саморобної міни. Підірвавшись на цій міні, потонули ворожі буксир та баржа з військовими вантажами [14, с.213].

Діяльність диверсійників Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання та їх командира на Волині отримала схвальний відгук начальника Українського штабу партизанського руху Тимофія Строкача. Як зазначав начальник УШПР: "Великих успіхів у "битві на рейках" добилось Чернігівсько-Волинське з'єднання. Ще в Москві ми неодноразово говорили з Олексієм Федоровичем Федоровим про війну на комунікаціях ворога, про її значення для допомоги військам на фронті. Федоров був моїм одноступенем та одноступенем ініціатора партизанської підривної справи Старінова"[21, с.166]. Сам легендарний партизан та розвідник часів Великої Вітчизняної війни Ілля Старінов також високо оцінював діяльність підпільників Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання. Він відзначав особливе вміння партизан-федорівців застосовувати протитранспортні міни уповільненої дії [22, с.385]. За його підрахунками лише за липень-серпень 1943 року диверсійними групами з'єднання О.Ф.Федорова було підірвано 274 німецькі ешелони [23, с.746].

Доказом занепокоєння з боку німецьких окупантів диверсійною діяльністю підпільників Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання є повідомлення німецького розвідувального управління у серпні 1943 року. В ньому зазначалось, що: "Федоров став займатись диверсіями на комунікаціях. Хрущов допоміг йому тим, що на літаку викинув "адські болванки-міни" (уповільненої дії), він їх штучно застосовує, мінує залізницю і сильно перешкоджає нормальній роботі залізниць" [24, арк.33]. Сам 1-й секретар ЦК КП(б)У Микита Сергійович Хрущов також високо оцінював диверсійну діяльність партизан Чернігівсько-Волинського з'єднання. У радіограмі, надісланій Олексію Федорову наприкінці серпня 1943 року, він вітав його та партизан-федорівців з вдало проведеними операціями щодо виведення з ладу ворожих комунікацій [11, с.549].

Попри успіхи диверсійної діяльності підривників Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання, Олексій Федоров все-таки мав певні претензії до своїх підлеглих. Зокрема, 15 вересня 1943 року він розкритикував командира загону імені Й.В. Сталіна Григорія Балицького за те, що той не поставив на озброєння та повністю не використав МЗД-5 [11, с.564]. У зв'язку з тим, що ці види мін були більш ефективними у порівнянні з іншими мінами уповільненої дії, натомість застосування їх вимагало особливого вміння та підготовки, а в разі невдачі диверсант-мінер міг себе навіть підірвати. Григорій Балицький, у свою чергу, прислухавшись до порад свого командира, почав серйозно організовувати підготовку диверсантів для регулярного застосування МЗД-5 [11, с.565]. На початку жовтня 1943 року він підготував 30 МЗД-5, з них 13 спрацювали на залізницях Ковельського залізничного вузла [11, с.578]. Внаслідок застосування МЗД-5 партизанами-диверсійниками із загону Григорія Балицького, протягом першої декади жовтня 1943 року майже щоденно йшли під укіс ворожі ешелони на залізницях Рудечка-Клевани та Рудечка-Ромашківка [11, с.580, 582-583]. Проте, через брак толу, Балицький став застосовувати на залізницях міну колесного

замикання [11, с.584]. Цей тип міни теж виявився ефективним у використанні. Зокрема, 15 жовтня 1943 року на залізниці в районі селищ Олика та Ромашківка Ківерцівського району Волинської області на міні колесного замикання було підірвано поїзд, внаслідок чого рух поїздів було затримано на 4 години [11, с.585].

Що стосується результативності діяльності диверсійників усіх загонів Чернігівсько-Волинського партизанського з'єднання, то за період з 7 липня по 1 листопада 1943 року ними було знищено 353 німецьких ешелонів [12, арк.219]. До кінця 1943 року вони ліквідували понад 430 ворожих поїздів, з них більш ніж 80 відсотків рухомого складу за допомогою протипоїзних мін уповільненої дії. Внаслідок нанесення партизанами-федорівцями диверсійних ударів пропускну спроможність залізниці Ковель-Рівне скоротилось з 60 до 5-6 поїздів на добу. Усі дороги Ковельського та Брестського вузлів у нічний час повністю припинили свою роботу, а в денний час німецьке командування, через загрозу вибуху партизанських мін, дозволяло поїздам рухатись зі швидкістю не більше 8-10 кілометрів за годину [23, с.746]. Успішні удари Чернігівсько-Волинського з'єднання по Ковельському залізничному вузлу були високо оцінені ЦК КП(б)У та урядом СРСР. 14 партизанам цього з'єднання було присвоєно звання героя Радянського Союзу, а командир з'єднання О.Ф.Федоров на початку 1944 року був вдруге удостоєний цього високого звання [25, с.258-259].

Отже, операція "Ковельський вузол" була вершиною організаторських здібностей Олексія Федоровича Федорова як командира партизанського з'єднання. Завдяки вдалому застосуванню різноманітних протипоїзних мін уповільненої дії партизани-федорівці протягом 1943 року на території Волині та Полісся пустили під укіс 430 німецьких поїздів, вбивши при цьому близько тисячі окупантів. Ними було ліквідовано 2 ворожі бронепоїзди, 308 паровозів, 2204 вагони, в тому числі 737 з живою силою, 14 з озброєнням, боєприпасами та технікою. О.Ф.Федоров та його партизани досягли стратегічної мети щодо паралізації Ковельського залізничного вузла, тим самим вони значно ускладнили окупантам можливості перевезення зброї та фуражу на Східний фронт і прискорили визволення України від нацистських загарбників.

1. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України). - Ф. 64. - Оп.1. - Спр. 4.

2. Замлинський В.О. З вірою у перемогу: комуністична партія на чолі партизанської боротьби проти німецько-фашистських загарбників у західних областях України 1941-1945 рр. - К.: Вища школа, 1976. - 430 с.

3. uk.wikipedia.org. - вільна енциклопедія.

4. Федоров А. Ф. Война народная - война священная. - К.: О-во "Знание" УССР, 1984. - 48 с.

5. Курас И.Ф., Кентий А.В. Штаб непокоренных: Украинский штаб партизанского движения в годы Великой Отечественной войны. - К.: Политиздат Украины, 1988. - 330 с.

6. Коммунистическая партия-организатор освобождения Советской Украины от фашистских захватчиков. - К.: Политиздат, 1975. - 360 с.

7. Народные герои. / Сост. Л. Ф. Торопов. - М.: Политиздат, 1983. - 303 с.

8. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України(далі ЦДАВО України). - Ф.4620. - Оп.3. - Спр.168.

9. Немятый В.Н. В борьбе за срыв грабительских планов фашистской Германии. -К.: Политиздат Украины, 1982. - 230 с.
10. Слободянюк М.А. Організація і розгортання підпільної боротьби з німецько-фашистськими окупантами на території України (1941-1942) // Гуманітарний журнал. - 2010. - №3-4. - 132 с.
11. Партизанская война на Украине. Дневники командиров партизанских отрядов и соединений. 1941-1944 / Колл. составителей: О.В.Бажан, С.И.Власенко, А.В.Кентий, Л.В.Легасова, В.С.Лозицкий (рук.). - М.: Центрполиграф, 2010. - 670 с.
12. ЦДАВО України. - Ф.- Р 4620сг. - Оп. 3. - Спр. 156.
13. Кентій А., Лозицький В. Війна без пощади і милосердя: Партизанський фронт у тилу вермахту в Україні (1941-1944). - К.: Генеза, 2005. - 408 с.
14. Боярский В. И. Партизаны и армия. История упущенных возможностей. - Мн.: Харвест; М.: АСТ, 2001. - 300 с.
15. Клоков В.И. О стратегии и тактике партизан в борьбе против фашистских оккупантов на Украине (1941-1944 гг.). - К.: Наукова думка, 1994. - 74 с.
16. Замлинський В.О., Примеров Ю.В. Боротьба трудящих західних областей УРСР проти фашистських загарбників у роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. - К.: Наукова думка, 1984. - 240 с.
17. Федоров О. Ф. Підпільний обком діє. - К.: Політвидав, 1981. - 831 с.
18. Партизанська та підпільна боротьба в Україні (1941-1944 роки), історія, люди, пам'ять. - К.: Парламенське видавництво, 2011. - 495 с.
19. ЦДАГО України. - Ф. 64. - Оп.1. - Спр. 6.
20. Безсмертя. Книга пам'яті України. 1941-1945 рр. / Гол. ред. Герасимов І.О. - К.: Книга пам'яті України, 2000. - 944 с.
21. Беренштейн Л., Елисаветский С. Еврей-герои сопротивления в подпольной и партизанской борьбе против нацистских оккупантов на Украине (1941-1945). - Тель-Авив: Кругозор, 1998. - 352 с.
22. Старинов И.Г. Записки диверсанта. (Книга 1). - М.: Альманах "Вымпел", 1997. - 408 с.
23. Советские партизаны. Из истории партизанского движения в годы Великой Отечественной войны. - М.: Политической литературы, 1961. - 829 с.
24. ЦДАГО України. - Ф. 1. - Оп.22. - Спр. 8.
25. УРСР у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу 1941-1945 рр. - Т. 2. Радянська Україна у період корінного перелому в ході Великої Вітчизняної війни (листопад 1942-1943 рр.). - К.: Вид-во політичної літератури, 1968. - 517 с.

Гальчинский В.Л. А.Ф.Федоров - организатор подпольно-диверсионной деятельности Чернигово-Волынского партизанского соединения против нацистских оккупантов на территории Волыни и Полесья в 1943 году.

В статье исследуется особенность тактики и стратегии диверсионной деятельности минеров Черниговско-Волынского партизанского соединения под руководством А.Ф.Федорова в годы Великой Отечественной войны на Ковельском железнодорожном узле. Раскрываются причины успешной борьбы партизан-федоровцев против врагов.

Halchinsky V.L. (Kyiv) The O.Fedorov - organizer militari'es-deversion's Chernihiv's-Volin's junction against nazist's occupants on the territory Volyn and Polissia in 1943

The article examines especially of the tactics and strategics diversion's activities miners Chernihiv's-Volyn's partizan's junction by rulled O. Fedorov during the Great patriotic war on the Kovel's railway junction. The reasons why the fuight of Fyodorov's partizans against enemies was efective are show.